

SURİYELİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KADIN VE ERKEK BAKIŞ AÇISINDAN TÜRK TOPLUMUNA UYUMU: ZORLUKLAR VE FIRSATLAR

Muzaffer Dartan*
İmre S. Ersoy**

Özet

Nisan 2011'den bu yana Türkiye'ye sığınan Suriyeliler, bugün güvenlik, ekonomi, sosyal ve kültürel gibi pek çok alanda Türkiye'nin en önemli gündem maddeleri arasında yer almaktadır. Başlangıçta Suriyeli sığınmacılar, özellikle Avrupa ülkelerine gitmek için Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak görüyorlardı, ancak 2016 yılında Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında imzalanan 'AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması' ile Avrupa'ya geçişleri engellendi. Nisan 2011'den bu yana geçen on üç yıl zarfında Suriye'deki siyasi çalkantıların bitmemesi ve geri dönüş koşullarının oluşmaması nedeniyle Suriyeli sığınmacıların bir bölümü için Türkiye'de 'kalıcı olma süreci' başladı. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin ev sahibi toplumla birlikte yaşamalarını öngören entegrasyon (uyum) politikalarının uygulanması giderek önemli hale geldi.

Bu çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin ev sahibi topluma entegrasyonunun eğitim boyutu kadın-erkek perspektifinden incelenmektedir. Bu araştırmada İstanbul'da beş kamu üniversitesinde yapılan anketin bulguları ile derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular birlikte değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucu olarak Türkiye'deki sığınmacıların en az bir bölümünün kalıcı olacağı gerçeğinden hareketle, onlara yönelik entegrasyon politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması giderek önem kazanmaktadır. Söz konusu politikaların uygulanması, hem Türk toplumunda farklı kültürlerin barış içinde bir arada yaşaması ve aynı zamanda ülke refahı açısından bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu amaçla özellikle Türkiye'de yüksek öğrenim gören Suriyeli sığınmacıların eğitimlerini başarıyla tamamlama koşullarının oluşturulması ve bir meslek sahibi olmaları, Türk toplumuna uyumları bakımından önemli bir adım olacaktır. Türk üniversitelerindeki Suriyeli öğrenciler cinsiyete göre incelendiğinde, kadın öğrencilerin eğitim olanaklarından erkeklere göre daha az yararlandıkları ve daha fazla mağduriyet yaşadıkları görülmektedir. Tüm engellere rağmen üniversite eğitimi alan ve meslek sahibi olan Suriyeli kadınların, hem Suriyeli klasik aile yapısının olumlu yönde değişiminde hem de kendilerini daha iyi ifade ederek Türk toplumuna uyumda önemli bir rol oynayabilecekleri görülmektedir.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, E-mail:
mdartan@marmara.edu.tr

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, E-mail:
iersoy@marmara.edu.tr

Giriş

Suriye’de 2011 yılından bu yana devam eden iç savaş nedeniyle büyük göç hareketleri yaşandı. 2024 yılında 22,7 milyonluk Suriye nüfusunun 13,8 milyonu yerinden edildi; bunların 7,4 milyonu ülke içinde daha güvenli bölgelere göç ederken, 6,4 milyonu başka ülkelere sığınmak zorunda kaldı. Sonuç olarak, Türkiye halihazırda 3,2 milyon nüfusla en fazla Suriyeli sığınmacıya sahip bir ülke konumundadır. Ayrıca bu sığınmacı potansiyeliyle Türkiye, küresel olarak en büyük göç rotalarından birini oluşturmaktadır.¹ Türkiye’den sonra, Suriyeli göçmenlerin en fazla sığındığı ülkelerin başında gelen Ürdün ve Lübnan’ı Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkeleri takip etmektedir (McAuliffe ve Oucho, 2024:3).

Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında 18 Mart 2016 tarihinde imzalanan ‘AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması’ sonucunda Suriyelilerin AB ülkelerine göçü durdurulurken, Türkiye’de ‘kalıcı’ hale gelmeleri süreci başlamıştır. Bu süreçte Suriyeli sığınmacılar, başta güvenlik olmak üzere ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal ve sosyolojik boyutlarıyla Türkiye’nin en önemli gündem maddesi haline gelmiştir.

Suriyeli sığınmacıların eğitim seviyeleri üniversite aşamasında radikal bir düşüş göstermesine rağmen, 2023-24 yılı itibariyle Türkiye’deki Suriyeli üniversite öğrencilerinin sayısı toplam yabancı uyruklu öğrencilerin yaklaşık beşte biri olup en büyük etnik grubu oluşturmaktadır (YÖK, 2024). Suriyeli üniversite öğrencilerinin eğitimlerini başarıyla tamamlayıp bir meslek sahibi olarak toplumsal yaşamda yer almaları, Türkiye’ye entegrasyonları (uyumları)² bakımından önemli bir motivasyon

¹ Türkiye’ye sığınan Suriyeliler için özellikle medyada ‘göçmen’, ‘mülteci’ ve ‘sığınmacı’ terimleri eşanlamlı kullanılmaktadır. Ancak bu kavramlar farklılıklar içermektedir. ‘Sığınmacı’ ile ‘mülteci’ arasındaki temel fark, sığınmacının uluslararası koruma (mülteci statüsü edinme) için resmi başvuruda bulunması ancak bu başvurunun henüz tamamlanmamış olmasıdır. ‘Göçmen’ kavramı geniş bir kavramdır ve her türlü göç hareketini kapsar. Avrupa Birliği’ne üye ülkeler ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki mülteci statüsüne ilişkin en önemli fark, Türkiye Cumhuriyeti’nin Cenevre Sözleşmesi’ne coğrafi çekince koyması ve mülteci statüsünü yalnızca Avrupa’dan gelen kişilere tanımasıdır. Bu nedenle bu makalede Türkiye yasalarına göre geçici koruma statüsüne sahip Suriyeliler için ‘sığınmacı’ terimi kullanılmıştır. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından geçici koruma statüsü verilmiş olmakla birlikte Suriyeliler; Türkiye, Lübnan ve Ürdün başta olmak üzere pek çok ülkeye sığınan ‘zorunlu göçmenler’dir (Dartan, Ersoy ve diğerleri, 2023b).

² Göç, insan hareketliliği sonucu ikamet ettiği ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye giden göçmenlerin, ev sahibi toplumla karşılaştığı bir süreci ifade etmektedir. Bu aynı zamanda göçmenlerin ev sahibi toplumla özellikle sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda bütünleşme sürecidir. Bu süreç genel olarak ‘entegrasyon’ veya ‘uyum’ gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Göç deneyimlerinin karmaşıklığı ve çeşitliliği, literatürde genel bir entegrasyon ya da uyum kavramının oluşmasının önünde engel oluşturmaktadır. Sosyolojik bir terim olarak üzerinde fikir birliği olmamakla birlikte entegrasyon ya da uyum, göçmenin ev sahibi toplumla bütünleşmesi, bir nevi yeniden sosyalleşmesi sürecidir. Bu çalışmada entegrasyon veya uyum, modern toplumlarda yaygın kabul gören şekliyle, göçmenlerin kendi

unsuru olmaktadır. Onların başarılı olması aynı zamanda Türkiye’de kalıcı olan Suriyeli toplumun da uyum sağlamasına olumlu etki yapacaktır. Nitekim birçok araştırma da bu görüşü desteklemektedir.

Kaya ve Keklik (2022: 7758) araştırmasında, Suriyeli öğrencilerin üniversite eğitimlerine devam etmelerinin sosyal uyum sürecini olumlu yönde etkilediğini ve onların diğer Suriyelilere göre daha avantajlı hale geldiklerini söylemektedir. Erdoğan ve Erdoğan (2020: 248) araştırmasına göre, Suriyeli üniversite öğrencilerinin, kendi toplumuyla sağlıklı iletişim kurlmaları, Türk toplumuna uyum sürecinde köprü rolü oynaması açısından önemlidir.

Ancak, üniversiteye gelen Suriyeli öğrenciler yükseköğretimde bilinen ‘klasik’ sorunların yanı sıra göçmen kökenli olmalarından kaynaklanan ‘spesifik’ sorunlarla da karşılaşmaları eğitimlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışmada göçün, Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türk toplumuna uyumu üzerindeki etkileri, eğitim boyutuyla incelenmektedir. Bununla birlikte Suriyeli üniversite öğrencilerinin kadın-erkek ayrımına göre ele alınması, araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Dereli (2021: 55) araştırmasında, yüksek öğrenimin Suriyeli erkekler ve kadınların toplum içindeki konumlarını güçlendireceğini ifade etmekle birlikte, kadınların toplumdaki diğer kesimlerin güçlendirilmesi için de ayrıca çaba sarf etmek durumunda olduğunu belirtmektedir. Çuhadar vd. (2024) ise özellikle üniversitedeki Suriyeli kadınların eğitim sürecinde karşılaştıkları zorlukların araştırılmasını ve çözümler üretilmesini önermektedir.

Ancak, Türkiye’deki Suriyeli üniversite öğrencileri üzerine yapılan literatür çalışmasında, Üstübcü (2020: 87) tarafından da ifade edildiği gibi, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı nüfus ile ilgili kadın-erkek ayrımına fazlaca yer verilmediği görülmektedir. Cinsiyet ayrımı ile ilgili sınırlı literatürde başlıca çalışmalar; Dalaman (2022), Cankurtaran ve Albayrak (2019), Özturna (2024), Üstübcü (2020), Erçetin ve Kubilay (2018), Kaya ve Keklik (2022), Dereli (2021), Arık vd. (2024), Çuhadar vd. (2024) ile Saygılıgil (2019)’a aittir.

Bu çalışma, Suriyeli kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin görüşlerini içeren bir anket uygulaması ve derinlemesine görüşmeleri içermekte olup, cinsiyet ayrımına ilişkin literatürdeki boşluğun doldurulmasına katkı olarak değerlendirilebilir. Bu amaçla çalışmanın girişten sonraki ilk bölümünde metodoloji, ikinci bölümünde anket bulguları, üçüncü bölümünde derinlemesine görüşmelerin bulguları ve son bölümünde ise sonuç ve öneriler yer almaktadır.

özlerinden uzaklaşmadan, ev sahibi toplumun dilini ve kültürünü öğrenerek, ev sahibi ülkede uyum içinde yaşamalarının sağlanması olarak açıklanmaktadır (Aykaç ve Karakaş, 2022: 420-421).

1. Metodoloji

Bu çalışma nicel ve nitel araştırmaya dayanmaktadır. Nicel araştırmanın temelini, İstanbul'daki beş kamu üniversitesinde (İstanbul Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi) öğrenim gören toplam 918 kadın ve erkek Suriyeli öğrencinin katıldığı, 27.01.2022-25.02.2022 tarihleri arasında eş zamanlı olarak çevrimiçi gerçekleştirilmiş olan 'anket' oluşturmaktadır (Dartan, Ersoy vd. 2023a).

Bu çalışmada ise söz konusu anketten seçilmiş sorulara, Suriyeli öğrencilerin kadın-erkek perspektifinden verdikleri yanıtlar ayrıca değerlendirilmektedir. Ankette soruların bir kısmında ölçüm aracı olarak 'kesinlikle katılıyorum'dan 'kesinlikle katılmıyorum'a kadar uzanan beşli Likert ölçeği kullanılmıştır.

Çalışmanın nitel kısmını ise, Suriyeli üniversite öğrencileri ile yapılan 'derinlemesine görüşmeler' oluşturmaktadır. Derinlemesine görüşmelerdeki sorular, kadın ve erkek bakış açılarını gösteren seçilmiş 'anket' sorularını tamamlar niteliktedir. Bu bağlamda, Marmara Üniversitesi'ne kayıtlı 2'si kadın (K), 2'si erkek (E) olmak üzere rastgele seçilmiş dört Suriyeli öğrenci ile Kasım 2024'de derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

2. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bu çalışmadaki anket değerlendirmesi dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ankete katılanların demografik bilgileri, ikinci bölümde sosyo-ekonomik profilleri, üçüncü bölümde eğitim boyutu, dördüncü bölümde ise ankete katılan Suriyeli kadın ve erkek öğrencilerin bugün ve geleceğe dair düşünceleri ele alınmaktadır.

2.1 Demografik Boyutu

Ankete katılan 918 Suriyeli öğrencinin 519'u (% 56,5) erkek ve 399'u (% 43,5) kadındır.

Şekil 1: Kadın-Erkek Ayrımı

* Sıklık terimi ile ankete katılanların sayısı ifade edilmektedir.

Şekil 1 yükseköğretimdeki Suriyeliler arasında erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğunu göstermektedir. Nitekim, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) verilerine göre de Türk üniversitelerinde eğitim gören Suriyeli erkek öğrencilerin sayısı kadın öğrencilerden daha fazladır.

Verilere göre 2023-24 döneminde Türk üniversitelerindeki toplam 60.750 Suriyeli öğrenciden 33.183'ü erkek, 27.567'si kadındır. Ayrıca, Türk üniversitelerinde Suriyeli öğrenciler 2023 yılında, 179.670'i erkek ve 122.024'ü kadın olmak üzere toplam 301.694 yabancı uyruklu öğrenci arasında en kalabalık grubu oluşturmaktadır (YÖK, 2024).

Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre ise 29 Ağustos 2024 tarihi itibarıyla Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin çoğunluğunu temsil eden yaş aralığında (19-24) geçici koruma statüsüne sahip 334.786 Suriyeli bulunmaktadır. Bu sayının % 47 ile 158.963'ü kadınlardan oluşmaktadır (Mülteciler Derneği, 2024).

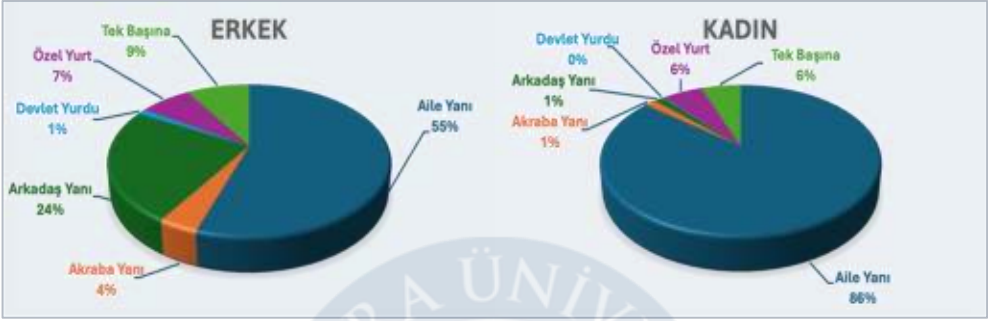
YÖK'ün 2023-2024 verilerine göre ise farklı yaş grubu skalalarında (19-24 ve üstü yaş gruplarında) Türkiye'deki üniversitelere kayıtlı 27.567 Suriyeli kadın ve 33.183 erkek öğrenci bulunmaktadır. Bu da aynı yaş grubundaki Suriyeli kadınların % 17'si ve erkeklerin % 19'una tekabül etmektedir (YÖK, 2024). Görülmektedir ki, Türkiye'deki genç Suriyeli nüfusun dörtte üçünden fazlası hâlâ yükseköğrenimin dışındadır. Bu ise birçok sosyal soruna neden olmakta ve onların Türk toplumuna uyumunu zorlaştırmaktadır. Suriyeli gençlerin eğitim almalarının önündeki sorunlar daha üniversite öncesinden başlamaktadır.³ Dalaman'a (2022: 542) göre, lise çağındaki Suriyeli gençlerin yaklaşık üçte birinin eğitim almalarının önünde çeşitli engeller vardır. Bunların başında kızların erken yaşta evlendirilmeleri, erkek çocukların ise aileye ekonomik destek sağlamak için çalışmak durumunda kalmaları gelmektedir.

2.2. Sosyo-Ekonomik Boyutu

Suriyeli öğrencilerin eğitim başarılarını etkileyen iki önemli faktör öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi yaşadıkları mekândır.

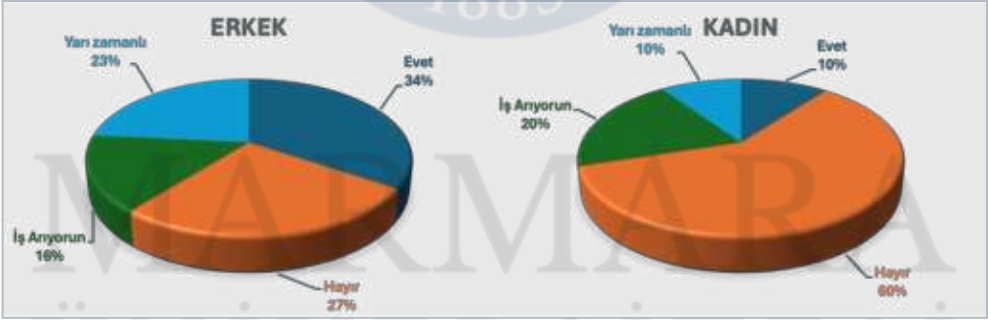
³ Resmî rakamlara göre Türkiye'de 2023-2024 eğitim-öğretim yılında ilk ve ortaöğretimdeki yabancı uyruklu öğrenci sayısı yaklaşık bir milyondur. Bu sayının da dörtte üçü Suriyeli öğrencilerden oluşmaktadır. Aynı dönemde ilkokuldaki Suriyeli öğrencilerin oranı % 90,9 olup, ortaokulda ise % 44'tür. Bu oran lise düzeyinde daha da düşmektedir. 14-17 yaş grubundaki Suriyeli gençler arasında yaklaşık iki yüz bin kadarı eğitim sürecinin dışında kalmıştır. Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde sayılarının azalması ile birlikte kızlar erkek çocuklara oranla eğitim olanaklarından daha az yararlanmaktadırlar (Detaylı bilgi için bkz. Kesbiç vd., 2024).

Şekil 2: Yaşanılan Mekân

Ankete katılan Suriyeli erkek öğrencilerin % 55'i aileleri ile birlikte yaşarken, bu oran kadın öğrencilerde % 86'ya çıkmaktadır. Arık vd. (2024) “Suriyeli kadın öğrencilerin özellikle ebeveyn olmanın ve diğer aile bireyleriyle aynı evde yaşamamanın yüksek öğrenim süreçlerini olumsuz etkileyen zorluklara neden olduğunu” ifade etmektedirler.

Şekil 3: Çalışma Durumu

Ankete katılan Suriyeli kadın öğrencilerin yalnız % 10'u eğitimleri yanı sıra tam zamanlı ve % 10'u da yarı zamanlı çalışırken, erkek öğrencilerin yaklaşık üçte birinin (% 34) tam zamanlı ve % 23'ünün de yarı zamanlı çalıştığı görülmektedir.

Suriyeli üniversite öğrencileri ile ilgili yapılan bir başka çalışmada ise, öğrencilerin % 56'sının aileleri tarafından finanse edildikleri, % 40'nın hem okuyup hem çalıştığı, % 11'inin burs aldığı ve % 5'nin ise sosyal yardım aldığı görülmektedir (Erdoğan ve Erdoğan, 2020: 246).

Ankete katılan Suriyeli erkek öğrencilerin arasında yarı zamanlı ve tam zamanlı çalışanların fazla olması (% 57), şekil 2’den de görüldüğü gibi, onlara arkadaşları ile ev tutup birlikte yaşama imkânı vermektedir. Buna karşın Suriyeli kadın öğrencilerin erkeklere göre daha yüksek oranda aileleriyle birlikte yaşamasında maddi ve sosyo-kültürel nedenlerin rol oynadığı görülmektedir.

Sosyo-kültürel nedenlere örnek olarak, Şahin ve Çelik (2020: 498) cinsiyet eşitsizliğine dayanan Suriyeli aile yapısından dolayı Suriyeli kadın öğrencilerin yükseköğretimin gerekliliğini ailelerine ve çevrelerine anlatmakta zorlandıklarını ifade etmektedirler.

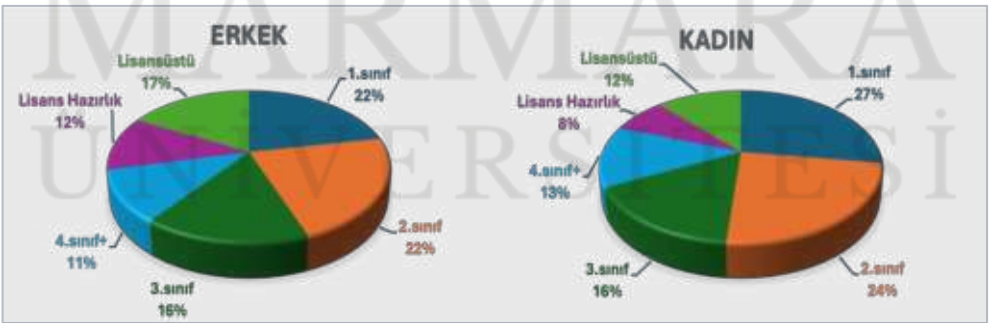
Dereli’nin (2021: 54) de ifade ettiği gibi, kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre yükseköğrenime erişimde aile kaynaklarına daha bağımlı oldukları; kadınların aksine, erkek öğrencilerin ise iş piyasasına erişim konusunda daha fazla fırsatlara sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca Suriyeli ailelerde çoğunlukla erkek çocukların eğitime öncelik verilmesi, erkek çocuklar arasında yükseköğrenime devam etme oranının artmasını sağlamaktadır.

Saygılıgil (2019: 9) de araştırmasında kadın ve erkeklerin eğitimlerine devam edememelerinin temel nedeninin ailelerinin evden çıkmalarına izin vermemesi olduğunu, kızların ilkökul eğitiminden sonra genellikle evde tutulduğunu, bakım sorumluluklarının kendilerine verildiğini ve erken yaşta evlendirildiklerini belirtmektedir.

2.3. Eğitim Boyutu

Ankete katılan Suriyeli öğrenciler Lisans ve Lisansüstü olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

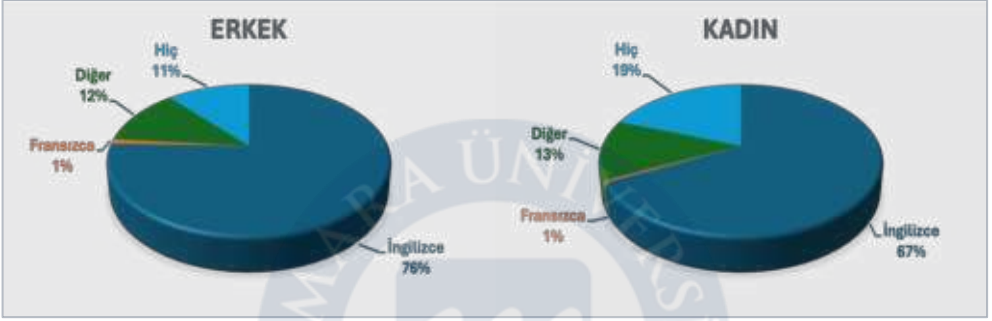
Şekil 4: Lisans-Lisansüstü Eğitim Ayrımı

Ankete katılanlardan erkek öğrencilerin % 83’ü, kadın öğrencilerin % 88’i Lisans düzeyinde eğitim almaktadırlar. Geriye kalan öğrencilerden erkeklerin % 17’si, kadın öğrencilerin ise % 12’si Lisansüstü eğitim almaktadır.

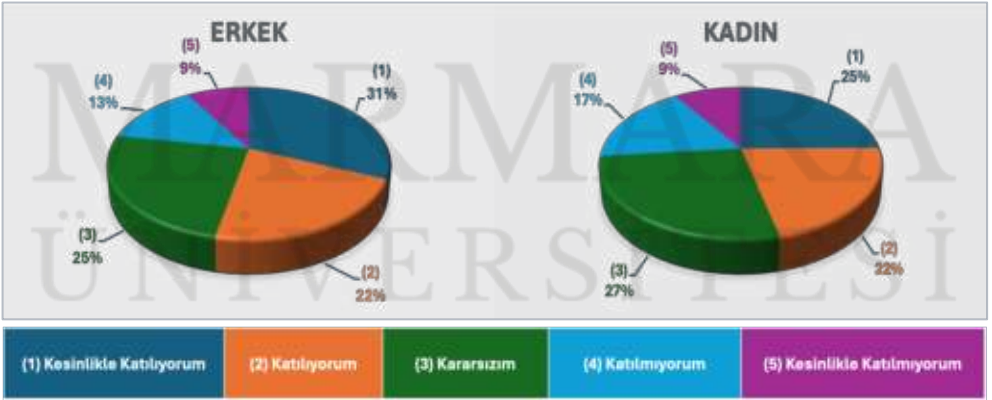
Şekil 4’te de görüldüğü gibi Lisansüstü düzeyde eğitim alan kadın öğrencilerin oranı erkek öğrencilere kıyasla daha düşüktür. Bunun nedenlerinin başında yukarıda ifade edildiği gibi maddi ve sosyo-kültürel faktörlerin rol oynadığı düşünülebilir.

Şekil 5: Bilinen Yabancı Dil

Anketin uygulandığı beş kamu üniversitesinde dersler Türkçe ve/veya İngilizce yapılmaktadır. Bu nedenle Suriyeli öğrencilerin dersleri takip edebilecek düzeyde Türkçe ve/veya İngilizce bilmeleri gerekmektedir. Bu bakımdan ana dili Arapça olan Suriyeli öğrencilerin Türkçe dışında bildikleri yabancı dil sorulduğunda, erkek öğrencilerin % 76’sı, kadın öğrencilerin ise % 67’si İngilizce bildiklerini ifade etmişlerdir.

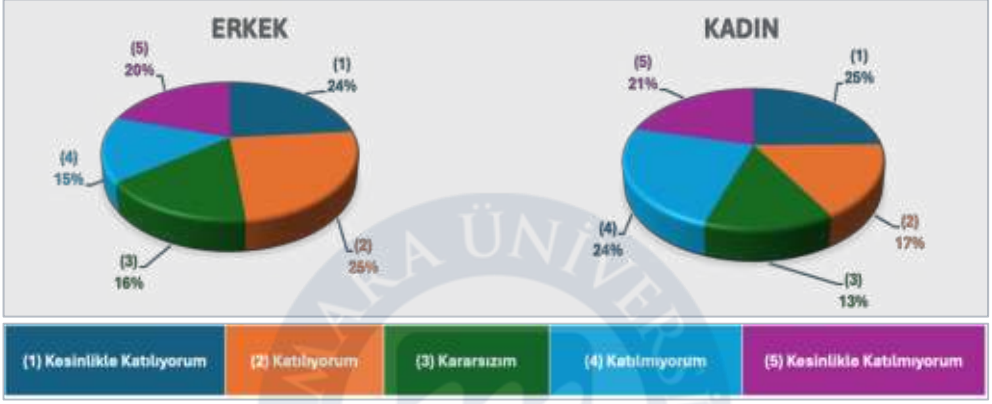
Şekil 6: İngilizce Bilgisinin Yeterliliği

Ancak Likert ölçeğinde sorulan “Türkçe dışında bildiğim yabancı dil o dilde verilen dersi takip etmem için yeterlidir” ifadesine, erkek öğrencilerin % 53’ü, kadın öğrencilerin ise % 47’si ‘katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum’ demişlerdir. Buna karşın ankete katılan öğrencilerin yaklaşık yarısının bu ifadeye, ‘kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum ve kararsızım’ yanıtlarını verdikleri dikkate alınırsa

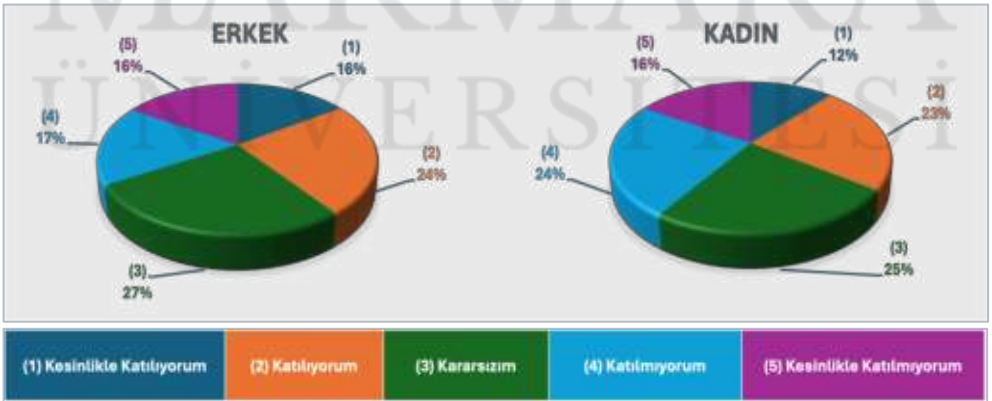
Suriyeli öğrencilerin eğitiminde genel olarak İngilizce dil bilgisi sorunu olduğu görülmektedir.

Şekil 7: Türkçe Dil Kursuna Duyulan İhtiyacın Artması

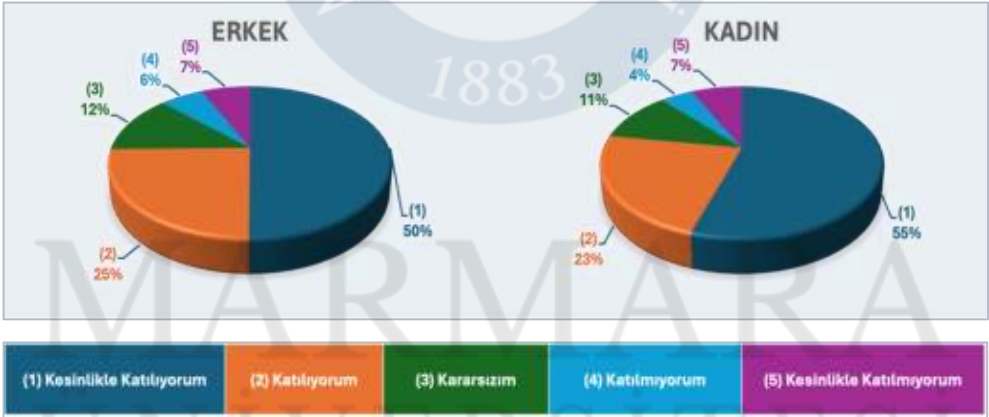
Türkçe dil bilgisine gelince, hem erkek hem kadın Suriyeli öğrencilerin bu konuda eğitim sürecinde ciddi sıkıntılarla karşılaştıkları görülmektedir. Likert ölçeğine göre yapılan ankette yöneltilen “Pandemi dönemiyle birlikte çevrimiçi Türkçe dil kursuna duyduğum ihtiyaç arttı” ifadesine, Suriyeli erkek öğrencilerin % 49’u, kadın öğrencilerin % 42’si ‘katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum’ demiştir. Buna göre erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre Türkçe derslerde daha fazla dil sorunuyla karşılaştıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra, ankete katılan erkek öğrencilerin % 16’sı, kadın öğrencilerin ise % 13’ü bu konuda ‘kararsız’ olduklarını ifade etmişlerdir.

Şekil 8: Türk Öğrencilerden Derslerle İlgili Yardım Alınabilmesi

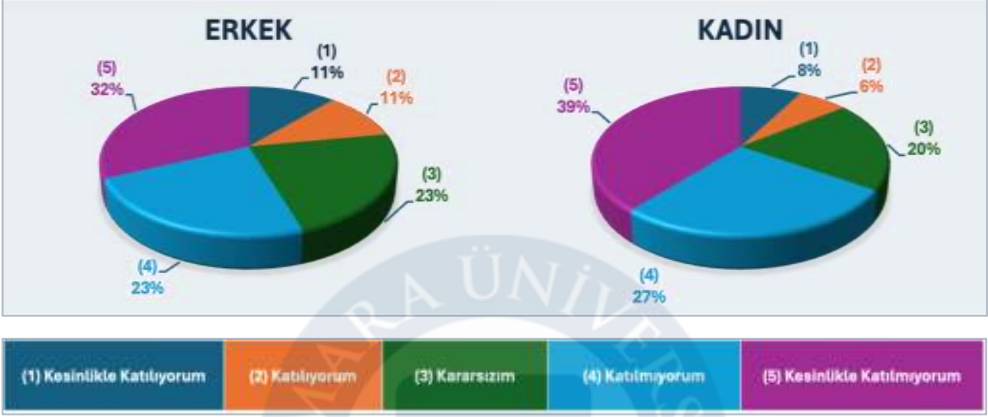
“Pandemi döneminde derslerle ilgili olarak Türk öğrencilerden yardım alabiliyorum” ifadesine, şekil 8’de görüldüğü gibi, erkek öğrencilerin % 40’ı ‘kesinlikle katılıyorum’ ve ‘katılıyorum’ demiştir. Buna karşın kadın öğrencilerde ise bu oran % 35’le sınırlı kalmıştır. Dikkat çeken bir başka sonuç ise ‘Kararsızım’ diyenlerin oranının erkek (% 27) ve kadınlarda (% 25) birbirine yakın ve yüksek olmasıdır. Diğer taraftan ‘katılmıyorum’ ve ‘kesinlikle katılmıyorum’ diyen kadın öğrencilerin oranı (% 40), erkek öğrencilere (% 33) göre daha yüksek çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki Suriyeli kadın öğrencilerin Türk öğrencilerle diyalogu ve yardım alma olanakları erkeklere oranla daha sınırlıdır. Erdoğan ve Erdoğan’ın (2021: 158) araştırmasına göre, Suriyeli üniversite öğrencilerinin % 85’i kendi akranlarıyla sosyal ilişkilerini sürdürmekte olup, Türk öğrencilerle ilişkileri ise sınırlıdır. Erçetin ve Kubilay’a (2017: 482-484) göre, Türk öğrencilerden alınan yardımın sınırlı kalmasının başlıca nedenlerinden biri, Suriyeli öğrencilerin kendilerini dışlanmış hissetmemek için onlara mesafeli davranan Türk öğrencilerden uzak kalmayı tercih etmeleridir. Bu da Suriyeli öğrencilerin kendi içlerine kapanmalarına ve kendi kültürel değerlerini korumayı tercih etmelerine neden olmaktadır.

Şekil 9: Sınavların Test Şeklinde Yapılması

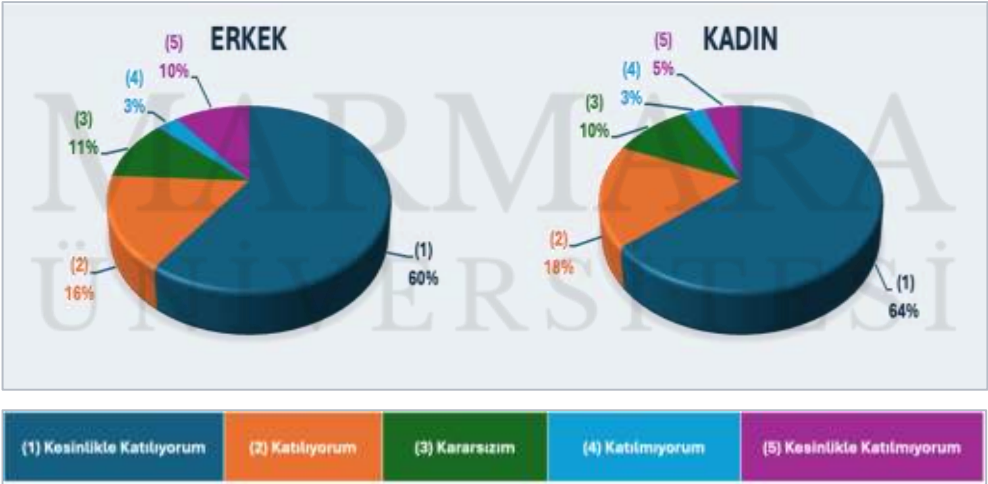
“Pandemi döneminde sınavların test şeklinde yapılması uygundur” ifadesine ankete katılan erkek öğrencilerin % 75’i ‘kesinlikle katılıyorum’ ve ‘katılıyorum’ şeklinde cevap vermişlerdir. Şekil 9’da görüldüğü gibi üzere kadınların olumlu yanıtlarının toplamı da yüksek oranda (% 78) çıkmıştır.

Şekil 10: Sınavların Sözlü Yapılması

“Pandemi döneminde sınavların yazılı yerine sözlü olmasını tercih ederim” ifadesine şekil 10’da da görüleceği üzere erkek öğrencilerin % 55’i ‘katılmıyorum’ ve ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabını verirken, bu oranın kadın öğrencilerde daha yüksek (% 66) olduğu görülmektedir.

Şekil 11: İdari Konularda Özel bir Birim Kurulması

Özellikle sığınmacı statüsünden kaynaklanan bürokratik işlemlerin aşılması (Göç İdaresi vb.) amacıyla Suriyeli öğrenciler için hukuki formasyona sahip ve dil bilen

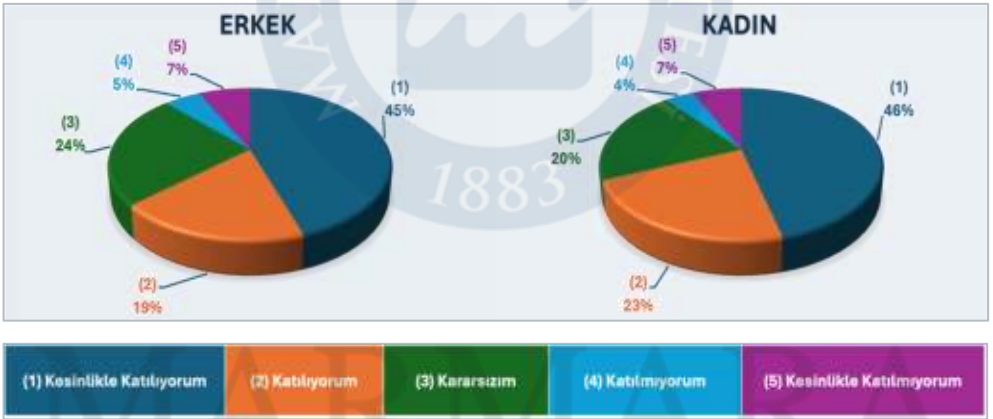
bir görevlinin bulunacağı bir İdari Birim oluşturulması, öğrencilerin işlerini kolaylaştıracak ve eğitimlerine odaklanmalarını sağlayacaktır. Ankete katılan Suriyeli erkek öğrencilerin % 76'sı ve kadınların % 82'si bu öneriye 'kesinlikle katılıyorum' ve 'katılıyorum' şeklinde cevap vermişlerdir.

2.4. Gelecek Perspektifi

Beş kamu üniversitesinde eşzamanlı yapılan ankette Suriyeli öğrencilere geleceğine ilişkin ne düşündükleri soruldu. Suriyeli öğrenciler gelecek perspektiflerine göre genel olarak üç grupta toplanmaktadır (Kayaoğlu vd. 2021: 579).

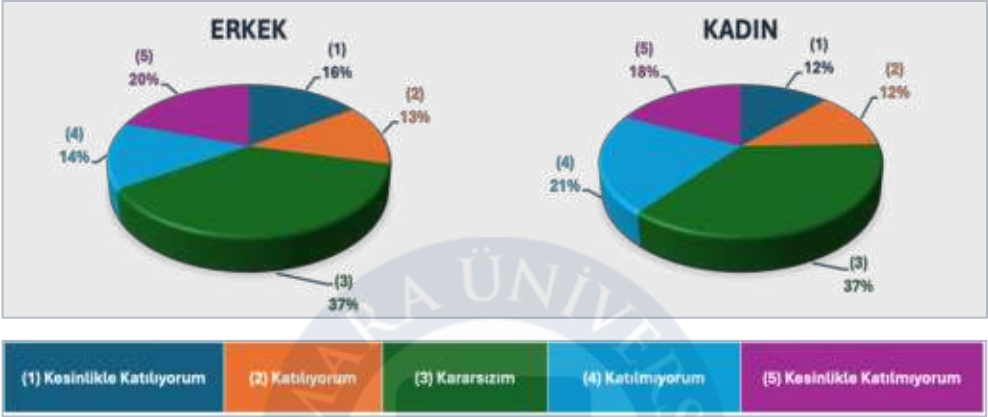
İlk olarak, eğitimlerini tamamladıklarında 'Türkiye'de kalıp kalmamak' konusundaki düşünceleri soruldu.

Şekil 12: Türkiye'de Kalma ve İş Bulma İsteği

Şekil 12'de görülebileceği üzere "Pandemi ve/veya öğrenim hayatım bitince Türkiye'de kalmak ve iş bulmak istiyorum" ifadesine erkek öğrencilerin % 64'ü 'katılıyorum' ve 'kesinlikle katılıyorum' şeklinde cevap vermişlerdir. Kadın öğrencilerin bu ifadeye verdikleri olumlu yanıt oranı (% 69) ise daha yüksektir.

Şekil 13: Mezuniyet Sonrası Suriye'ye Geri Dönme Tercihi

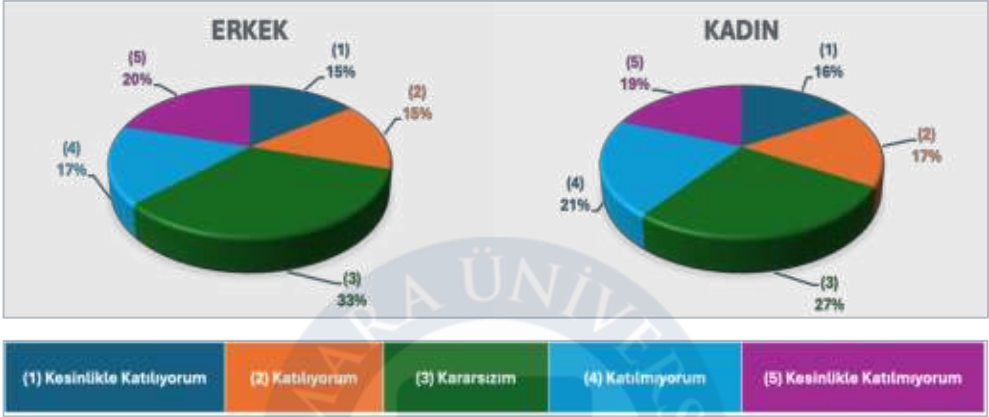

İkinci olarak, mezuniyetleri sonrasında ‘Suriye’ye geri dönüp dönmek’ konusundaki düşünceleri soruldu. “Pandemi ve/veya öğrenim hayatım bitince Suriye’ye gidip ülkemin yeniden inşa edilmesine katkı vermek istiyorum” ifadesine, şekil 13’de görüleceği gibi kadın öğrencilerin % 24’ü ‘katılıyorum’ ve ‘kesinlikle katılıyorum’ şeklinde cevap vermişlerdir. Bu oran erkek öğrencilerde daha yüksek (% 29) çıkmıştır. Dikkat çeken bir nokta ise kararsızların oranının hem kadın (% 37) hem de erkek öğrenciler (% 37) için daha yüksek olmasıdır.

Bu konuda yapılan bazı araştırmalar da benzer sonuçları içermektedir. Cankurtaran ve Albayrak’ın (2019: 94) yürüttüğü bir proje kapsamında Türkiye’de eğitilen Suriyeli sağlık aracıları kadınlar da Suriye’ye geri dönmek istemediklerini belirtmişlerdir. Bunun başlıca nedenlerini, a) “dönecek bir evin kalmadığı” b) “çocukların Türkiye’ye ve okullarına adaptasyonlarıyla birlikte burada yeni bir düzen kurdukları”, c) “geri dönünce ve geri dönüş sürecinde kendilerine zulüm edilebileceğinden korku duydukları” şeklinde açıklamışlardır.

Bir başka araştırmada ise Erdoğan ve Erdoğan (2021: 164)’ın belirttiği gibi, Suriye’de uzun süren “savaş hâlâ devam ederken, Suriyelilerin ülkelerine geri döneceklerini beklemek gerçekçi değildir.” Ayrıca Dalaman (2022: 547) da bu konudaki görüşünü, “En Suriye milliyetçisi bile aslında Suriye’de bir geleceğe kuşkuyla bakmakta, Türkiye’de veya bir Batı ülkesinde geçerli olabilecek mesleklere yönelmektedir” şeklinde ifade etmektedir.

Şekil 14: Mezuniyet Sonrasında Üçüncü Ülkeye Gitme Tercihi

Üçüncü olarak, şekil 14’de görüldüğü üzere, mezuniyet sonrasında Türkiye ve Suriye dışında bir ‘üçüncü ülkeye’ gitme tercihi sorulmuştur. “Pandemi ve/veya öğrenim hayatım bitince imkânım olursa yurt dışına gitmek istiyorum” ifadesine erkek öğrencilerin ‘katılıyorum’ ve ‘kesinlikle katılıyorum’ şeklinde verdikleri yanıtın oranı % 30 iken, bu oran kadınlarda % 33’e çıkmıştır. Yine ilgi çeken bir tespit ise ‘kararsızım’ diyenlerin oranının da yüksek olmasıdır. Kadın öğrencilerden kararsız olanların oranı % 27 iken, bu oran erkek öğrencilerde % 33 seviyesindedir.

Bir başka anket çalışmasına göre de Türk üniversitelerindeki Suriyeli öğrencilerin yarısı üçüncü ülkelere gitmek istediklerini ifade etmişlerdir. Hedefledikleri ülkelerin başında ise Kanada, Birleşik Krallık, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İsveç gibi batı ülkeleri gelmektedir (Ergin, Wit. 2020:127).

3. Derinlemesine Görüşme Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu kısmında yukarıda yer alan seçilmiş anket değerlendirmelerinin yanı sıra Suriyeli kadın ve erkek öğrencilerin düşüncelerini daha iyi yansıtabilmek amacıyla yüz yüze görüşmeler de yapılmıştır.

Elde edilen bulgulardan, Suriyeli üniversite öğrencilerinin eğitimlerinde başarılı olmaları ve böylece Türk toplumuna uyumlarını kolaylaştırmak için bazı faktörlerin öne çıktığı görülmektedir. Bunların başlıcaları, ‘dil’, ‘eğitime katılım’, ‘önyargılarla mücadele’, ‘medya’ ve ‘yasal faktörler’ olarak sıralanabilir.

3.1. Dil Faktörü

Türkçeyi iyi öğrenmek Suriyeli öğrenciler için derslerde başarılı olmanın yanı sıra Türk öğrencilerle de sağlıklı bir diyalog kurmak açısından da önemlidir.

Derinlemesine görüşmeler yaptığımız K2'nin sınıfında bir Türk arkadaşı ile yaşadığı deneyim dikkat çekicidir:

“Üniversitede üçüncü sınıftayım. Birinci yılımda hiç Türk arkadaşım olmadı. Sınıfta tek Suriyeli idim. Türk öğrencilerinden birinin benim arkamdan alaycı ifadeler kullandığını öğrendim. Ancak daha sonra benim giderek Türkçemi geliştirmem, ders notlarını Türkçe ve İngilizce tutabilecek düzeye gelmem nedeniyle, daha önce benimle alay eden ve sabah derslerine gelmeyen Türk arkadaşın ...'cim bana tuttuğun ders notlarını gönderir misin?’ demesi, benim özgüvenimi artırmıştır. Notlarımı gönderirken geçmişî hiç yüzüne vurmادم.”

Kaya ve Keklik (2022: 7755) göçmenlerin yerel dili konuşmakta zorlanmalarının, yaşadıkları toplumla iletişimlerini engellediğini ve dışlanmalarına neden olduğunu ifade etmektedir. Bazı gruplar yaşadıkları toplumun dilini öğrenmekte diğer gruplara göre daha dezavantajlıdır. Bu gruplar arasında eğitim alma imkânları nispeten sınırlı olan kadınlar ve çocuklar özellikle öne çıkmaktadır. Dalaman'a (2022: 545) göre ise,

“Türkçe'nin hakim olduğu kamusal alanlara çıkan Suriyeli çocuk, genç ve kadınların daha iyi Türkçe öğrenme şansları olduğu anlaşılmaktadır. Evde oturan anneler ve hatta büyükkanneler sadece ana dillerini konuşabilirken, okullaşanlar dil öğrenmektedirler.”

3.2. Eğitime Katılım Faktörü

Her ne kadar Türkiye'de okula giden Suriyeli gençlerin sayısı artmakta ise de kız çocuklarının erkeklere göre daha dezavantajlı olduğu görülmektedir. Bu araştırma kapsamında derinlemesine görüşmeler yapılan Suriyeli iki kadın üniversite öğrencisi, geleneksel olarak erken yaşta evlendirilme durumuyla karşı karşıya kaldıklarını ve çalışmalarına aile içinde genelde olumlu yaklaşmadığı için anneleri gibi kız kardeşlerinin de eğitim olanaklarından daha az yararlandıklarını ifade etmişlerdir.

Nitekim yüz yüze görüşmelerde yer alan K2'nin aile içinde kız-erkek ayırımına ilişkin ifadeleri şöyledir:

“Biz iki erkek, üç kızız. Aile içinde erkek çocuklar daha imtiyazlı. Hem maddi hem de örf adetlerimizden dolayı eğitim önceliği hep erkek çocuklarda. Ben de aile içerisinde uzun mücadeleler sonrasında üniversiteye gidebiliyorum. Dışarıda çalışmama sıcak bakılmıyor. Babam ancak okuduğum alanda iş bulabilirsem çalışmama izin vereceğini söyledi. Ben şu anda ailemin desteği ile okuyorum. Hatta bir ara ‘Babam bir an önce mezun ol çünkü ödeyemiyorum, seni yol ortasında bırakabilirim’ dedi.”

Bu çalışmadaki yüz yüze görüşmelerde yer alan K1 ve K2, ailelerine rağmen kendi mücadelelerinin üniversite eğitimi almalarında belirleyici rol oynadığını belirtmişlerdir. Bu sayede hem kız kardeşlerinin hem de yakın çevrelerindeki

Suriyeli kızların eğitiminde motive edici bir unsur haline geldiklerini ifade etmişlerdir.

Diğer yandan, Türkiye’de eğitim gören Suriyeli kadınların sayısı – erkeklerin gerisinde olmasına rağmen – giderek artmaktadır. Bu da geleneksel Suriyeli aile yapısının kız çocukları lehine değişimini sağlamaktadır.

“Türkiye deneyimi, onlara anneleri gibi özel alanda kalıp çocuk, yaşlı ve ev işlerine bağlı kalmama gibi bir seçeneği öğretmiştir. Türkiye’de kadınların kamusal alanda kendi ayaklarının üzerinde durduklarını görmeleri önemli bir örnek olarak Suriyeli genç kadınların önlerinde durmaktadır” Dalaman (2022: 547).

Dil ve eğitim faktörlerinin Türkiye’deki Suriyeli toplumun ev sahibi topluma uyumunda iki temel kriter olarak öne çıktığı görülmektedir. Eğitim olanaklarından faydalanan ve Türkçeyi iyi öğrenen Suriyeli öğrencilerin daha çok sosyalleşmesinin, Özturhan’ın (2024, 65-67) da dikkat çektiği gibi, özellikle kadınların toplumda var olan önyargılarla mücadelesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

3.3. Önyargılarla Mücadele Faktörü

Önyargılarla mücadele, Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna entegrasyonunun bir *sine qua non* koşuludur. Suriyeli üniversite öğrencileri kampüs yaşamlarının yanı sıra sosyal yaşamda da bazı olumsuzluklarla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedirler. Suriyeli öğrencilerin kampüs yaşamında karşılaştıkları olumsuz tutumlar arasında sıkça rastladıkları somut örneklerden biri öğrenci kulüpleri ile ilişkileri olmuştur. Bu çalışma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerde E2 şu örneği vermektedir:

“Sosyal bir kulüpte yer almamın üniversite eğitimine uyum sağlamakla yakın bir ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Bu amaçla bir kulübe üye olmak istedim, ‘Pek bir şey yapmıyoruz’ diyerek bana sıcak davranmadılar” demiştir.

Diğer yandan Erçetin ve Kubilay (2018: 483) kadın öğrencilerle yaptıkları derinlemesine görüşmede öğrencilerden birinin şu ifadesine yer vermektedir: “Üniversitedeki sosyal kulüpleri biliyorum ama üye olmayı hiç düşünmedim. Ben katılmak istesem bile bizi üye almayabilirler”.

Suriyeli üniversite öğrencileri ‘ötekileştirilme’ hissini zaman zaman derslerde de yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada yapılan yüz yüze görüşmelerden birinde E2’nin verdiği şu çarpıcı örnek dikkat çekicidir:

“Ekoloji dersinde -ilk sene ilk ders- Hoca Türkiye’de ekoloji konusunda yaşanan başlıca sıkıntıların neler olduğunu sordu. Bir kız öğrenci (Benden başka sınıfta yabancı yoktu, benim de yabancı olduğumu bilmiyorlardı.) ‘mültecilerden kaynaklanıyor’ dedi. Ayrıca diğer öğrenciler, ‘Bunlar hastanede beklemiyor, kira ödemiıyor, üniversiteye sınavsız giriyor ve

devletten destek alıyorlar’ diye devam ettiler. İçimde fırtınalar koptu. 60-70 öğrencinin olduğu bir sınıfta Hoca da dahil olmak üzere kimse beni savunmadı.”

Bu çalışmada yapılan bir diğer yüz yüze görüşmede ise K1, Suriyeliler hakkındaki yanlış bilgilerden kaynaklanan önyargılar karşısında kendilerini iyi ifade edemediklerinden şöyle yakınmaktadır:

“Suriyeli öğrencilerin üniversiteye sınavsız girdiğine dair yanlış bir algı var. Ben üniversiteye YÖS Sınavı ile girdim. Türk vatandaşı olduğum halde Türk öğrencilerden on kattan fazla harç bedeli ödüyorum. Bunu ödeyemediğim için bu sene eğitimimi dondurdum. Çalışıp, para biriktirip, seneye devam etmek istiyorum.”

K1 kampüs hayatında Türk arkadaşlarıyla ilişkilerini ise şöyle ifade etmektedir:

“Zorunlu olmadıkça Türk arkadaşlarımla pek birlikte olmuyorum. Genelde Suriyeli arkadaşlarımla beraberim. Ancak ders notlarımın paylaşımı söz konusu olduğunda Türk arkadaşlar irtibata geçiyor. Tanıştığım Türk arkadaşlarım da hiçbir zaman beni çay kahve içmek için bir yere giderken çağırıyorlar. ‘Ötekileştirilme’ duygusunu evimizde de paylaşıyoruz. Kardeşimin de okulda yaşadığı bir olay bizi yakından etkiledi. Kardeşim 11. sınıfta sınıf başkanı seçildi. Öğretmen, ‘seçe seçe bir Suriyeliyi mi sınıf başkanı seçtiniz’ demiş.”

Yüz yüze görüşmelere katılan E1 de kampüs yaşamıyla ilgili olarak şunları söylemiştir: “Ders dışında Türk ve Suriyeli öğrenciler kantinde ayrı ayrı gruplar halinde oturuyorlar. Onlar bize yakınlık gösterebilirler, biz de buna olumlu cevap veririz. Ama pek mümkün olmuyor.”

Suriyeli üniversite öğrencilerinin yaşadığı ‘ötekileştirilme’ duygusunun kampüs yaşamıyla sınırlı olmadığı, üniversite dışında da devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmadaki yüz yüze görüşmelerde yer alan K1, kampüs yaşamında ve toplumsal yaşamda karşılaştığı zorlukları mukayese ederek, “Toplumda Suriyelilere karşı önyargıyı hissediyorum. Kampüse geldiğimde ise kendimi daha iyi hissediyorum” demiştir.

Erçetin ve Kubilay (2018: 483) da araştırmasında Suriyeli bir üniversiteli kadın öğrencinin şu benzer ifadesine yer vermektedir: “Kampüsteyken kendimi daha güvende hissediyorum ama dış dünya bizim için, özellikle de kadınlar için daha tehlikeli. Maalesef tacizle karşılaşma ihtimalimiz var.”

Bu çalışmada yapılan yüz yüze görüşmelerde yer alan K1’in Türkçeyi çok iyi bilen bir Türk vatandaşı olarak toplumda yaşadığı ‘ötekileştirme’ duygusunu ifade ettiği şu sözler çarpıcıdır:

“Toplu taşımada bir şeyler okumayı seviyorum. Arapça kitap okuyamıyorum, çünkü sözlü tacize uğramasam bile sadece Arapçayı görüp

Suriyeli olduğumu düşünerek ters bakacaklar diye çekiniyorum. Gene benzer duygularla cep telefonumdan Arapça mesajlaşırken telefon ekranımı karartıyorum. Hatta ters bakışlardan korunmak için eşarbımı bile Suriye usulü değil, Türk usulü bağlıyorum.”

Bir diğer yüz yüze görüşmede ise K2'nin ifadeleri K1'i tamamlar niteliktedir.

“Metroda Arapça yerine sadece Türkçe ve İngilizce kitaplar okuyorum. Toplu taşımada, annem sadece Arapça bildiği için telefonu açmıyorum. Kardeşim aradığında ise telefonu açıyorum, çünkü Türkçe konuşuyoruz.”

Gene yüz yüze görüşmelerde, toplumdaki önyargıların Suriyelilerin giderek hassasiyetlerinin artmasına neden olduğu görülmektedir. Nitekim E1,

“Uzun süredir tanıştığım kız arkadaşımın beni ailesine tanıstırmamasının nedeninin Suriyeli olmamla ilgili olduğunu düşünüyorum” demiştir.

Bu hassasiyetlere bir örnek olarak da E2'nin şu ifadesi dikkat çekicidir:

“Bir Türk öğrencinin saç şekli bozulmuşsa arkadaşları ona ‘Suriyeli gibi olmuşsun’ diyorlar.”

Bu çalışmada yapılan yüz yüze görüşmelerden açıkça anlaşılmaktadır ki, ister kadın ister erkek olsun Suriyeli üniversite öğrencileri – her ne kadar kampüs yaşamında daha az hissedilse de – hem üniversite yaşamında hem de toplumda önyargılarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu da onların eğitimlerini tamamladıktan sonra Türkiye’de kalıp kalmama kararlarını doğrudan etkilemektedir. Nitekim yüz yüze görüşme yapılan E2, “Eğer bana insan gibi davranılırsa Türkiye’de kalırım” demiştir.

3.4. Medya Faktörü

Hiç şüphesiz gerek üniversite yaşamında gerek toplumda Suriyelilerin karşı karşıya kaldığı önyargıların oluşmasında medya önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim bu çalışmada yapılan yüz yüze görüşmelerde, kadın ve erkek Suriyeli öğrenciler medyada çıkan haberlerden rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. K2'nin bu konudaki görüşleri şöyledir:

“Suriyelilerin geri gönderileceği konusunda haber programları beni öyle yıldırıldı ki derslerimi ihmal etmeme ve not ortalamamın düşmesine neden oldu. Okuma isteğimi köreltti. Oysa ben başarılı olmak ve Suriyeli genç kızlara da eğitimlerinde örnek olmak istiyorum.”

K2 ayrıca medyadaki haberlerden nasıl olumsuz etkilendiği konusunda da şu örneği vermiştir:

“Türkiye’nin herhangi bir yerinde Suriyelilerle ilgili bir olay olduğunda, Kayseri’deki olaylar gibi, bana Instagram’dan küfürler yağdırdılar, takipten çıkardılar. Türkiye’deki üniversite öğrencileri bile bana hakaret ettiler. Kayseri’deki olayla benim ne ilişkim var?”

K1 de,

“Türklerle ilişkilerde medya önemli rol oynuyor. Türkiye’de mesela ev ararken yabancı istemiyoruz diye açık açık söylüyorlar” diyerek medyadan yakınmıştır.

K1 ayrıca,

“Suriyeliler, kendileri hakkında Sosyal Medyada özellikle Facebook’da yer alan önyargılı ifadeleri görünce bundan çok rahatsız oluyorlar” demiştir.

E2 ise,

“Medyada yabancı düşmanlığını körükleyen yalan haberlere karşı yasal engel getirilmesini” önermektedir.

Yüz yüze görüşmeler göstermektedir ki, medya toplumda birlikte yaşama kültürünün gelişmesi, diyalog ve karşılıklı anlayışın oluşması için kamuoyunun bilinçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, birçok araştırma sonuçları göstermektedir ki medyada çıkan olumsuz haberler ve medyada yer alan bazı politik söylemler Suriyeli öğrencilerin Türk toplumu ile ilişkilerini olumsuz etkilemekte ve entegrasyon süreçlerini zorlaştırmaktadır.

“Bazı siyasetçilerin Suriyeli göçmenler hakkında ağır ve bazen de kutuplaştırıcı yorumları, Türkiye’de zaten karmaşık olan göçmen sorunlarını daha da yönetilemez ve kontrolden çıkmış hale getiriyor” (Kurter ve Balun; 2022:1307).

3.5. Yasal Faktörler

Bu çalışma kapsamında yaptığımız yüz yüze görüşmelerden ortaya çıkan önemli bir sorun da ‘yasal sınırlamalardır’. Bilindiği üzere, Suriyeliler Türkiye’de sığınmacı statüsünde yaşamakta olup, buldukları şehirdeki hareketlilikleri yasal olarak sınırlandırılmıştır. Buna göre yasal olarak ikamet etmekte oldukları il dışına çıkmak veya ikamet ettikleri il içinde bir ilçeden diğerine taşınmak izne tabidir. Yüz yüze görüşmelerden, bu yasal sınırlamaların Suriyeli öğrencilerin hem eğitim durumlarını hem de sosyal yaşantılarını olumsuz etkilediği görülmektedir.

K2 eğitimi ile ilgili olarak şu örneği vermektedir:

“Eğitimimle ilgili herhangi bir etkinliğe, mesela yaz kursuna katılmak amacıyla il dışındaki başka bir üniversiteye gitmem gerektiğinde yasal engelle karşılaşıyorum. Ayrıca, aynı il içinde bir ilçeden diğerine taşınmamız da yasak çünkü hangi ilçede Göç İdaresi’ne kayıtlıysan orada kalman gerekiyor. Bu da benim eğitimimi olumsuz etkiliyor çünkü İstanbul’un Avrupa yakasında oturuyorum, üniversiteye ise Anadolu yakasında gidiyorum. Taşınmama müsaade edilmediği için yolda çok

zaman kaybediyorum. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı bir an önce Türk vatandaşlığına geçmek istiyorum.”

E2 ise yasal sınırlamaların ailevi ilişkilerini nasıl olumsuz etkilediğine dair şunları söylemektedir:

“Ankara’da yaşayan kız kardeşimi görmek için şehir dışına çıkmama izin verilmiyor. Bu durum, Ankara’dan ayrılması yasak olan kız kardeşim için de geçerli. Bu nedenle, şehir dışına çıkamadığım için İstanbul bana büyük bir hapishane gibi geliyor.”

Bu açıklamalardan görülmektedir ki, Suriyeli öğrenciler hem sosyal yaşamlarını sürdürmek hem de eğitim seviyelerini yükseltmek amacıyla hareketliliklerini sınırlandıran yasal engelleri aşmak için bir an önce Türk vatandaşlığına geçmeyi bir çıkış yolu olarak görmektedirler. Ancak vatandaşlığa geçmek uzun süreli bir prosedürü içerdiği için Suriyeli üniversite öğrencilerinin bu talepleri kısa vadede pek olası görünmemektedir. Bunun yerine üniversite öğrencisi Suriyelilere en azından eğitimle ilgili aktivitelere katılmalarına müsaade eden kısa süreli ‘il dışına çıkış belgesi’ verilebilir. Bu da Türk arkadaşları ile birlikte aynı aktivitelere katılabileceklerinden, şüphesiz ki onların eğitim süreçlerini olumlu yönde etkileyecektir.

Sonuç ve Öneriler

Nitel ve nicel araştırmadan elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde öne çıkan hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Türkiye’deki Suriyeli nüfusun en azından bir bölümünün kalıcı olacağından hareketle, Türk toplumuna uyumlarını sağlayan ve böylece bir arada yaşama koşullarının oluşturulmasını hedefleyen ‘Entegrasyon Politikalarının’ hayata geçirilmesi giderek önem kazanmaktadır.
- Disiplinler arası bir özellik taşıyan ‘entegrasyon politikalarında’ eğitim faktörü belirleyici bir rol oynamaktadır. Türkiye’de kalıcı olan Suriyelilerin ev sahibi ülkeye uyumlarında Suriyeli üniversite öğrencileri ‘katalizör’ rolü oynamaktadır. Bu da Türkiye’deki Suriyeli üniversite öğrencilerinin eğitimlerini başarıyla tamamlamaları ve bir meslek sahibi olarak Türkiye’de toplumsal yaşamda yer almaları ile doğrudan ilişkilidir.
- Suriyeli üniversite öğrencilerine yönelik ‘entegrasyon politikalarının’ başarılı bir şekilde uygulanmasında, Suriyeli aile yapısı ve kültürel faktörler birlikte değerlendirildiğinde, erkeklerin yanı sıra kadınların da eğitim sürecine dahil edilmesi belirleyici rol oynayacaktır.
- Suriyeli ailelerde genelde kız çocuklara oranla erkek çocuklara daha ayrıcalıklı bir yer verilmesi nedeniyle, aileler eğitim konusunda tercih yapmak zorunda kaldıklarında, erkek çocuklarına öncelik vermektedirler. Bu tercihin temel

nedenleri arasında maddi durumun yanı sıra kızların erken yaşta evlendirilmesi gibi geleneksel-kültürel faktörler de yer almaktadır.

- Türkiye'de Suriyeli gençlerin eğitim sürecine katılım oranı Türk öğrencilere göre daha düşük olmakla birlikte, bu oranın Suriye'deki eğitime katılım oranından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bundan hareketle, sayıları her ne kadar erkeklerden daha az olsa da, Türk üniversitelerindeki Suriyeli kadın öğrencilerin tüm engellere rağmen eğitim sürecinde yer almaları ve bir meslek sahibi olarak toplumda kendilerini ifade edebilmeleri geleneksel Suriyeli aile yapısında değişikliklere neden olmaktadır.
- Suriyeli üniversite mezunu kadınların başarılı olması, hem aile içerisinde daha küçük yaştaki kız kardeşleri için, hem de Suriyeli akrabaları ve yakınlarının kız çocukları için 'motive edici' bir örnek teşkil etmektedir. Bu durum Suriyeli kızların eğitim almalarına karşı olan aile içindeki direnci aşarak 'kabuklarını kırma' sürecini hızlandırmaktadır.
- Bu süreç, bir zincirin halkaları gibi, Suriyeli kadınların üniversite eğitimlerini tamamladıktan sonra bir meslek sahibi olarak toplumsal hayata katılımını engelleyecek 'erken evlendirilme ve/veya çalıştırılmama' gibi aileden gelen bir diğer direncin aşılmasında önemli bir rol oynayacaktır.
- Suriyeli üniversite mezunu kadınların meslek sahibi olarak sosyal hayatta yer alma isteğinde, Türk kadınının sosyal yaşamda üstlendiği aktif rol de etkili olmaktadır. Türk kadının örnek olması, Suriyeli üniversite öğrencilerinin cinsiyet temelli eşitsizliğin eğitim ve çalışma yaşamına katılımı sınırladığı bir aile yapısından geliyor olmaları ile yakından ilgilidir.
- Suriyeli üniversite öğrencilerinin, özellikle de kadınların, üniversite hayatındaki başarıları ve sonrasında Türk toplumuna entegrasyonları için aşağıdaki koşulların ivedilikle hayata geçirilmesi önem kazanmaktadır:
 - a) Türkçe dil bilgilerini geliştirmelerinin sağlanması,
 - b) Eğitimlerini başarıyla tamamlamaları için gerekli desteğin verilmesi,
 - c) Önyargılarla mücadele edilebilmesi ve karşılıklı anlayış için diyalog ortamının oluşturulması (bu bağlamda ilk aşama olarak öğrenci kulüplerinin (yönergeleri yeniden tanımlanabilir),
 - d) Medyadaki tek taraflı haberlerin önüne geçilmesi için yayın organlarının temsilcileri ile iletişimlerinin sağlanması,
 - e) Göç İdaresi'ne kayıtlı oldukları il dışındaki diğer üniversitelerde düzenlenen akademik ve sosyal etkinliklere katılmalarının sağlanması ve ayrıca üniversiteye ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla kayıtlı oldukları ilçeden bir başka ilçeye taşınmalarına izin veren yasal düzenlemenin yapılması.

Yukarıda tanımlanan söz konusu faktörler dikkate alınarak atılacak adımlar, Suriyeli üniversite öğrencilerini hem eğitimlerinde motive edecek, hem de Türk toplumuna karşı daha sıcak duygular beslemelerini sağlayacaktır. Bu çalışma kapsamında yüz yüze yapılan görüşmelerde en dikkat çeken noktalardan biri de, Suriyeli üniversite öğrencilerinin “Biz iletişime açıldık, yeter ki Türkler bizi aralarına alsınlar” ifadesidir. Olumlu adımların atılması, Suriyeli üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun eğitim sonrası yurt dışına gitme eğilimlerini azaltacağı gibi (bkz. Şekil 14), aynı zamanda onların birer meslek sahibi olarak Türk toplumuna uyum sağlamalarını da motive edecektir.

Eğitimlerini başarıyla tamamlayan Suriyelilerin, Türk toplumuna da uyum sağlamış olarak, Suriye'nin yeniden inşa sürecinde önemli bir rol oynayabileceği göz önünde tutulmalıdır. Dünya pazarlarında rekabet edebilecek kapasiteye sahip Türk şirketleri, pek çok sektörde harap olan Suriye'nin yeniden inşasında hiç şüphesiz yer almak isteyecektir. Bu süreçte Türkiye'deki Suriyelilerin yer alması, Türk yatırımlarının başarıyla gerçekleşmesi için Suriye'deki resmî ve özel kuruluşlarla iyi ilişkilerin sürdürülmesi ve ayrıca Türk mal ve hizmetlerine karşı Suriye'deki kamuoyunda güven oluşması gibi konularda önemli bir ‘köprü’ vazifesi görebilir.

Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türk üniversitelerine dağılmış olduğu dikkate alındığında, eğitimini başarıyla tamamlamış ve meslek sahibi olan Suriyeli nüfusun Türk toplumuna kazandırılması açısından yukarıda sayılan unsurların üniversitelerde uygulanması giderek daha öncelikli hale gelmektedir. Bu nedenle, Türkiye’de giderek kalıcı hale gelen Suriyelilere yönelik ‘entegrasyon politikalarının’ uygulanması, ev sahibi toplum açısından önem kazanmaktadır. Bu politikaların hayata geçirilmesinde ilk adım olarak Suriyeli üniversite öğrencilerine yönelik Türkiye'deki tüm üniversiteleri kapsayacak bir ‘entegrasyon modeli’ hayata geçirilmelidir. Bu amaçla, başlangıç aşamasında geliştirilecek bir ‘uyum modeli’nin pilot olarak seçilecek bir ya da daha fazla üniversitede uygulanabilirliğinin test edilerek somutlaştırılması, hedeflenen entegrasyon politikalarının başarısının önkoşuludur.

Kaynakça

Arık, F., Fidan, Ç., ve Hoş, R. (2024). Higher education for Syrian refugee students in Türkiye: challenges and expectations. *Globalisation, Societies and Education*, 1-12. <https://doi.org/10.1080/14767724.2024.2330377>

Aykaç, S. A., ve Karakaş, M. (2022). Entegrasyon, asimilasyon ve uyum kavramları arasından Türkiye'nin seçimi. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı*, 419-429. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2455564>

Cankurtaran, B., ve Albayrak, A. (2019). Suriye'den Türkiye'ye kadın olmak. İçinde B. Özvarış ve T. Erdost (Eds.), *Kadın ve göç*. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi. Erişim adresi: https://huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/suriyedenturkiyeye_TR_210519.pdf

Çuhadar, P., Çirkin, Z., ve Sakız, H. (2024). Career aspirations of refugee women in Turkey within the context of higher education. *Higher Education Policy*. <https://doi.org/10.1057/s41307-024-00360-5>
Erişim adresi: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14767724.2024.2330377>

Dalaman, Z. B. (2022). Suriyeli kadın üniversite öğrencilerinin oluşturduğu yeni kadın kimliği. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi. Göç ve Mültecilik Özel Sayısı*. 531-555. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2349970>

Dartan, M., Ersoy, İ. S., Şirin, N. A., ve Deniz, P. (2023a). *Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türkiye'ye uyumu: Covid-19 salgını sürecinde İstanbul'da beş kamu üniversitesinde gerçekleştirilen ampirik bir çalışma*. (s. 1-157). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi.

Dartan, M., Ersoy, İ. S., Şirin, N. A., ve Deniz, P. (2023b). Marmara Üniversitesi'ndeki Suriyeli öğrencilerin pandemi döneminde uygulanan hibrit eğitimde yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 31(1), 1-36. <https://doi.org/10.29228/mjes.439>

Dereli, B. (2021). *The role of higher education in refugee integration: The case of Syrians in Turkey* (Doktora tezi, Universitat Pompeu Fabra). Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/10803/672985>

Erçetin, Ş. Ş., ve Kubilay, S. (2018). Being a refugee university student in Turkey from the perspective of Syrian female students. In Ş. Ş. Erçetin and N. Potas (Eds.), *Chaos, complexity and leadership* (s. 475-486). Cham, Switzerland: Springer.

Erdoğan, A., ve Erdoğan, M. M. (2020). Syrian university students in Turkish higher education: Immediate vulnerabilities, future challenges for the European Higher Education Area. In A. Curaj, L. Deca, and R. Pricopie (Eds.), *European Higher Education Area: Challenges for a new decade* (ss. 229–252). Cham, Switzerland: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-56316-5_16

Erdoğan, A., ve Erdoğan, M. M. (2021). Facilitating access of Syrian refugees to higher education in Turkey as an instrument for integration. In J. Berg, M. Grüttner, and B. Streitwieser (Eds.), *Refugees in higher education* (s. 147-169). Wiesbaden, Germany: Springer VS. https://doi.org/10.1007/978-3-658-33338-6_8

Ergin, H., ve de Wit, H. (2020). Integration policy for Syrian refugees' access to Turkish higher education: Inclusive enough? In A. Curaj, L. Deca, and R. Pricopie (Eds.), *European higher education area: Challenges for a new decade* (s. 121-130). Cham, Switzerland: Springer.

Kaya, Ö.S., ve Keklik, İ. (2022). Adjustment experiences of Syrian immigrant university students in Turkey. *Current Psychology*, 41, 7751-776. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01233-x>

Kayaoglu, A., Şahin-Mencütek, Z., ve Erdoğan, M. M. (2021). Return aspirations of Syrian refugees in Turkey. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 20(4), 561-583. <https://doi.org/10.1080/15562948.2021.1955172>

Kesbiç, K., Korlu, Ö., Gencer, E. G., ve Arık, B. M. (2024). *Eğitim İzleme Raporu 2024. Eğitim Reformu Girişimi (ERG)*. Erişim adresi: <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2024>

Kurter, O., ve Balun, B. (2022). Migration and perception of refugees: Management of migration from the scale of perceptions and attitudes of university students. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 1296-1312. <https://doi.org/10.11616/asbi.1156782>

McAuliffe, M., ve Ocho, L. A. (Eds.). (2024). *World migration report 2024*. Geneva, Switzerland: International Organization for Migration (IOM). Erişim adresi: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024?utm>

Mülteciler Derneği. (2024). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı 2024. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>

Özturna, E. (2024). Türkiye'de Suriyeli kadın üniversite öğrencilerinin etnik grup aidiyet algıları ve gündelik yaşam pratiklerinin toplumsal cinsiyet ile ilişkisi.

Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 3(1), 55-76.

<https://doi.org/10.61158/saukad.1356910>

Saygılıgil, F. (2019). Suriyeli kız çocuklarının eğitimine toplumsal cinsiyet açısından bakmak. *Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*.

Erişim adresi: <https://www.mavikalem.org/wp-content/uploads/2019/05/booklet-tr.pdf>

Şahin, S. A., ve Çelik, Z. (2020). Dışlanma ve umut arasında: Suriyeli yükseköğretim öğrencilerinin deneyimleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 10(3), 494-503. Erişim adresi:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/higheredusci/issue/62781/951622>

Üstübcü, A. (2020). Türkiye’de zorunlu göç ve toplumsal cinsiyet: Suriyeli mülteciler hakkındaki veriler üzerine bir değerlendirme. *Kadın/Woman 2000*,

21(2), 85-106. <https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000/article/view/147/60>

Yükseköğretim Kurumu. (YÖK). (2024). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi: Uyuşma göre öğrenci sayıları raporu 2023-2024. Erişim adresi:

<https://istatistik.yok.gov.tr/>

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ